

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ОБЛІКУ РОЗМІЩЕННЯ СТРАХОВИХ РЕЗЕРВІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Якісні характеристики активів, у які страховики розміщують страхові резерви, суттєво впливають на результати їх діяльності. У зв'язку з цим керівники повинні мати всю необхідну інформацію про доходи та витрати отримані від використання (утримання, продажу) таких активів, що дозволить ефективно і головне вчасно приймати управлінські рішення. Водночас забезпечення керівництва страхової компанії такою інформацією можливе лише за умов вірної побудови системи бухгалтерського обліку в цілому, та розміщення страхових резервів зокрема.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженнями операцій обліку страхових резервів займаються такі вчені, як: Вареня В., Гаманкова О., Гарматій Т., Лень В., [6, 7, 8, 9], та інші, у працях яких вивчаються переважно порядок відображення на рахунках бухгалтерського обліку нарахування та результатів змін страхових резервів на певну дату.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В досліджуваних працях не ставилось питання щодо порядку врахування принципів розміщення страхових резервів безпосередньо при побудові системи обліку розміщення страхових резервів. Вимога про необхідність додержання яких визначена Законом України «Про страхування». Також не ставилось питання стосовно порядку перевірки дотримання страховиком принципів розміщення страхових резервів та порядку формування інформаційного джерела для здійснення такої перевірки, як зовнішніми, так і внутрішніми користувачами, що свідчить про актуальність здійсненого нами дослідження з теоретичної та практичної точки зору.

Мета роботи. Метою статті є обґрунтування необхідності побудови системи бухгалтерського обліку розміщення страхових резервів з урахуванням принципів їх розміщення безпосередньо на рахунках бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу. Згідно із Законом України «Про страхування» [1], під розміщенням страхових резервів розуміється їх вкладення у певні дозволені категорії активів, зокрема: грошові кошти на поточному рахунку; валютні вкладення згідно валютою страхування; нерухоме майно; акції, облігації, іпотечні сертифікати; цінні папери емітовані державою; права вимоги до перестраховиків; інвестиції в економіку України; кредити страхувальникам (при страхуванні життя);

готівка в касі в обсягах лімітів встановлених НБУ. При цьому обов'язковим при розміщенні страхових резервів є дотримання принципів безпечності, ліквідності, диверсифікованості та прибутковості. Водночас, визначення понять вищенаведених принципів у Законі України «Про страхування» відсутні, що призводить до неоднозначного їх трактування, як з теоретичної, так і практичної точки зору. В економічній літературі [7,9], ці принципи мають наступні визначення:

Принцип безпечності ставить перед страховиком завдання досягнути максимально можливої за даних умов безпеки вкладень, тобто, звести до мінімуму інвестиційний ризик.

Принцип ліквідності передбачає можливість швидкого та беззбиткового перетворення будь-яких вкладень у грошові кошти. Згідно з цим принципом, загальна структура активів страховика має бути такою, щоб будь-коли він мав у своєму розпорядженні ліквідні кошти для забезпечення своїх зобов'язань.

Принцип диверсифікованості (змішування та розсіювання) полягає у розподілі коштів, що інвестуються, між об'єктами вкладень з метою зниження ризиків імовірності їх втрати або втрати доходів від них. Згідно з цим принципом структура вкладень не повинна бути однобокою, не повинно бути різкого переважання якогось певного виду вкладень над іншими.

Принцип прибутковості вкладень означає, що активи страховика мають розміщуватись так, щоб вони приносили постійний дохід.

На нашу думку, визначення принципів безпечності, ліквідності та диверсифікованості є методично вірними та такими, що правдиво відображають їх економічну сутність. Водночас, визначення принципу прибутковості наведене вищезгаданими авторами, враховує лише категорію «дохід», та не враховує такі категорії як «витрати» та «прибуток». Тобто, одержання постійного доходу за певним вкладенням, ще не означає, що ці вкладення є прибутковими, бо сума витрат здійснена для отримання цих доходів може бути вищою ніж такі доходи, і в цьому випадку вкладення вже буде збитковим. Таким чином, при визначенні поняття принципу прибутковості, ми пропонуємо за його основу брати економічну сутність поняття «прибуток», а не «дохід». Отже, на нашу думку, принцип прибутковості повинен означати, що активи страховика мають розміщуватись так, щоб сума доходу одержаного за період використання (утримання) таких активів збільшена на дохід від реалізації таких активів, перевищував суму витрат пов'язаних з використанням (утриманням) таких активів та первісно витрачених коштів на придбання таких активів (за вирахуванням зносу).

З метою створення інформаційної бази для прийняття управлінських рішень та внутрішньої і зовнішньої перевірки (аудиту) ефективності розміщення страхових резервів, в основу побудови системи обліку операції по розміщенню страхових резервів покласти принцип прибутковості, шляхом введення додаткових проміжних рахунків 78 «Дохід від реалізації

та поточного використання (утримання) активів у які розміщено страхові резерви» та 88 «Витрати на придбання та поточне використання (утримання) активів у які розміщено страхові резерви» до робочого плану рахунків страховика з виділенням відповідних субрахунків за кожним видом дозволених для розміщення активів. Зауважимо, що під виразом «поточне використання (утримання) активів» розуміється сукупність доходів та витрат за весь період утримання такого активу, а не лише звітний рік, як це зазначено у стандартах бухгалтерського обліку.

Наприклад при розміщенні частини страхових резервів у будинки та споруди, що планують утримувати більше року для здачі в операційну оренду, які для цілей бухгалтерського обліку будуть визнані об'єктами довгострокової інвестиційної нерухомості (довгострокова інвестиційна нерухомість - власні або орендовані на умовах фінансової оренди земельні ділянки, будівлі, споруди, які розташовуються на землі, утримувані протягом періоду, що більше одного року з метою отримання орендних платежів та/або збільшення власного капіталу, а не для виробництва та постачання товарів, надання послуг, адміністративної мети або продажу в процесі звичайної діяльності [10]), до складу поточних доходів буде включено суму отриманої орендної плати за договором операційної оренди та у разі обліку такої нерухомості за справедливою вартістю, що дозволено П(с)БО 32 «Інвестиційна нерухомість» [3], сума збільшення справедливої вартості на звітну дату, а до складу витрат будуть входити витрати на оплату комунальних послуг, утримання, прибирання, ремонт, сума зменшення справедливої вартості активу, якщо він обліковувався за справедливою вартістю та усі інші витрати пов'язані з утриманням (використанням) таких будинків та споруд.

Приклад. Страхова компанія платник ПДВ 2 січня 2007 року придбала будівлю за 1200000 грн з ПДВ, та планує її використовувати для здачі в операційну оренду протягом 2 років. За 2 роки утримання будівлі одержано 240000 грн орендних платежів за договорами про операційну оренду та здійснено витрат: нарахована амортизація – 100000 грн, здійснено поточний ремонт сторонньою організацією неплатником ПДВ – 20000 грн, оплачено комунальних послуг – 18000 грн. У січні 2009 року будівля реалізована за 1100000 грн.

Бухгалтерські проведення до прикладу наведені у таблиці 1.

Таким чином, прибуток страховика від розміщення коштів страхових резервів у будівлю склав 81666,67 грн (1116666,67 грн – 1035000,00 грн), тобто можна вважати, що розміщення страхових резервів було ефективним з точки зору принципу прибутковості.

Слід зауважити, що запропонована система обліку розміщення страхових резервів з урахуванням принципу прибутковості при розміщенні страхових резервів може бути побудована і без використання додаткових рахунків 78 та 88, але у цьому разі усі рахунки обліку витрат (доходів) необхідно буде підрозділяти на додаткові субрахунки, на одних з яких будуть обліковуватись витрати (доходи) понесені (одержані) у зв'язку з

утриманням (використанням) активів, які придбані за власні кошти, а на інших субрахунках витрати (доходи) пов'язані з утриманням активів придбаних за рахунок коштів страхувальників, тобто для розміщення страхових резервів. Аналогічно повинні поділятися і рахунки обліку активів дозволених для розміщення страхових резервів.

Таблиця 1 – Бухгалтерські проведення до прикладу

Господарські операції	Дебет	Кредит	Сума
Придбана довгострокова інвестиційна нерухомість призначена для здачі в оренду			
Відображено капітальні інвестиції	152	631	1000000,00
Відображено податковий кредит	641	631	200000,00
Заплачено за придбану будівлю	631	311	1200000,00
Введено в експлуатацію будівлю	100	152	1000000,00
Відображення витрат та надходження орендних платежів у першому році*			
Нарахована амортизація на будівлю	23	831	50000,00
	831	88	50000,00
	88	135	50000,00
Витрати на поточний ремонт здійснений сторонньою організацією неплатником ПДВ	23	84	10000,00
	84	88	10000,00
	88	685	10000,00
Нараховані витрати по комунальних послугах	23	84	7500,00
	84	88	7500,00
	88	685	7500,00
Відображено податковий кредит	641	685	1500,00
Відображено дохід від оренди	361	713	120000,00
Відображено податкове зобов'язання	713	641	20000,00
Дохід списано на фінансовий результат	713	78	100000,00
	78	791	100000,00
Списано собівартість послуг з оренди	903	23	67500,00
Собівартість списано на фінансовий результат	791	903	67500,00
У січні 2009 року будівля реалізована			
Переведено нерухомість до складу необоротних активів призначених для реалізації	286**	100	900000,00
Списано знос інвестиційної нерухомості	135	100	100000,00
Відображено дохід від реалізації будівлі	361	712	1100000,00
Відображено податкові зобов'язання	712	641	183333,33
Дохід списано на фінансові результати	712	78	916666,67
	78	791	916666,67
Списано вартість нерухомості	943	88	900000,00
	88	286	900000,00
Закриття рахунку витрат	791	943	900000,00
Після реалізації об'єкта який використовувався для розміщення страхових резервів необхідно зробити проведення			
Списана сума доходу 200000 грн + 916666,67 грн	(78)	(78)	1116666,67
Списана сума витрат 100000 грн + 20000 грн + 15000 грн + (1000000 грн – 100000 грн)	(88)	(88)	1035000,00

* у другому році бухгалтерські проведення та суми аналогічні, тому повторно вони не наводяться

** у зв'язку з тим, що на 31 грудня 2008 року вже було відомо, що будівля буде реалізована в наступному році, то застосовується вимоги П(с)БО 27 «Необоротні активи утримувані для продажу та припинена діяльність» [2]

Результатом поділу рахунків обліку активів буде формування інформаційної бази щодо активів, які використовуються для розміщення страхових резервів, яку можна буде використовувати для перевірки принципу диверсифікованості, шляхом аналізу структури (питомої ваги) таких активів та у разі необхідності співставлення їх із законодавчо встановленими нормативами розміщення страхових резервів (наприклад при страхуванні життя такі нормативи встановлюються «Правилами розміщення страхових резервів із страхування життя», затверджені розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 26.11.04 № 2875), та принципу ліквідності, шляхом вивчення термінів необхідних для реалізації дозволених активів без суттєвої втрати їх вартості. При цьому для аналізу ступеня ліквідності страхової компанії, що на пряму пов'язано з її платоспроможністю, ми пропонуємо, щоб страхова компанія подавала структуру своїх активів і зобов'язань не тільки у балансі за формою 1, а й балансу (активів та зобов'язань) в основі побудови якого буде лежати принцип ліквідності, тобто у порядку зростання чи зменшення ліквідності, що дозволено п. 51 Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансових звітів» [5], у якому зазначено «Суб'єкт господарювання має подавати поточні та непоточні активи, поточні та непоточні зобов'язання у вигляді окремої класифікації безпосередньо у балансі відповідно до параграфів 57-67, за винятком випадків, коли подання, що базується на ліквідності, надає інформацію, що є обґрунтованою та доречнішою. Коли застосовується такий виняток, усі активи та зобов'язання слід подавати прямо в порядку їхньої ліквідності». На нашу думку, для страхової компанії, одним з головних завдань якої є вчасна та повна виплата страхових відшкодувань (страхових виплат) застрахованим особам у разі настання страхового випадку, питання платоспроможності та ліквідності є дуже важливими, як для самої страхової компанії, так і для її клієнтів. Тобто, на нашу думку, подання балансу страховою компанією за принципом ліквідності, буде надавати потенційним клієнтам більше інформації для прийняття рішення, щодо вибору страховика, його платоспроможності, що на пряму залежить від рівня ліквідності його активів, а тому така інформація буде більш доречною та обґрунтованою.

Висновки. В результаті дослідження виявлено, що ні в нормативній базі, ні у працях вітчизняних науковців, з питань обліку не досліджується питання, щодо організації системи бухгалтерського обліку розміщення страхових резервів з урахуванням принципів їх розміщення, необхідність додержання яких визначена Законом України «Про страхування». Водночас, на нашу думку, побудова системи обліку розміщення страхових резервів без врахування принципів прибутковості, безпечності, ліквідності та диверсифікованості, не дає повної інформаційної бази, як для прийняття управлінських рішень, так і для внутрішніх та зовнішніх перевірок їх додержання.

Тому, нами було запропоновано методичні засади побудови системи обліку розміщення страхових резервів з урахуванням вищенаведених принципів головним завданням якої є формування інформаційної бази для здійснення внутрішніх та зовнішніх перевірок, а також прийняття ефективних і економічно обґрунтованих управлінських рішень щодо розміщення страхових резервів у певні категорії активів, та наведено практичні засади її застосування в обліку страхових компаній України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про страхування» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 7 листопада 2003 р. N 617 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 32 «Інвестиційна нерухомість» Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 2 червня 2007 р. N 779 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
4. Інструкція «Про застосування рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» Затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 року № 291 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансових звітів» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://minfin.gov.ua>
6. Вареня В. Бухгалтерський облік страхових резервів / В. Вареня // Вестник бухгалтера и аудитора Украины. — № 3–4, от 1 февраля 2006 г.
7. Гаманкова О.О. Облік і аудит у страхових організаціях: навч.-метод. посіб [для самост. вивч. дисц] / О.О. Гаманкова. — К.: КНЕУ, 2005. — 183 с.
8. Гарматій Т.О. Облік та аудит в страхових компаніях: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / О.Т. Гарматій. — Тернопіль: 2004. — 180 с.
9. Лень В.С. Облік і аудит в страхових організаціях: навч. посіб. / В.С. Лень. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 408 с.
10. Сидоренко О.О. Нерухомість у страховика: класифікація та бухгалтерський облік / О.О. Сидоренко // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. — Випуск 237: В 6 т. — Т. VI. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. — 253 с. — С. 1437 – 1452.